

חבל נחלתו

של פסח צריכים לאחר את ספירת העומר סמוך לחשיכה².

סימן יד

מצות שמחה ברגלים

"והמצוה הנ"ד היא שצונו לשמוח ברגלים והוא אמרו יתעלה (ס"פ ראה) ושמחת בחגך. והיא המצוה השלישית מן השלש מצוות הנוהגות ברגל. והענין הראשון הרמזו אליו בצווי הוזה הוא **שיקריב קרבן שלמים על כל פנים**. ואלו השלמים נוספים על שלמי חגיגה והם נקראים בתלמוד (שם ז, ב) שלמי שמחה. ומהקרבן שלמים אלו אמרו (שם ו, ב) קדושין לד, א) נשים חייבות בשמחה. וכבר בא הכתוב (תבוא כז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני י"י אלדיך. וכבר התבאר משפטי מצוה זו ג"כ בחגיגה (ב; י ב; יז א). **וכולל באמרו ושמחת בחגך מה שאמרו ג"כ שמח בכל מיני שמחה**. ומזה לאכול בשר בימים טובים ולשתות יין וללבוש בגדים חדשים ולחלק פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים. ולשחוק בכלי ניגון ולרקוד במקדש לבד והיא שמחת בית השואבה (סוכה נ–נג ב). זה כולו נכנס תחת אמרו ושמחת בחגך. ומה שיתחייב מהם יותר שתיית היין לבד כי הוא יותר מיוחד בשמחה. ולשון גמר פסחים (קט א) חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל במה משמחן ביין. ושם אמרו תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת עכשיו

א. הרמב"ם פותח את הלכות חגיגה (פ"א ה"א):

"שלש מצות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים ואלו הן: הראייה שנאמר יראה כל זכורך, והחגיגה שנאמר תחוג לה' אלהיך, והשמחה שנאמר ושמחת בחגך... ושתי מצוות אלו שהן הראייה והחגיגה אין הנשים חייבות בהן, והשמחה האמורה ברגלים היא שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה, ואלו הם הנקראים שלמי שמחת חגיגה שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך, ונשים חייבות במצוה זו"¹.

לכאורה שלש מצוות אלו דומות אחת לשניה, אולם בדברים להלן נעמוד על השונה בין מצות שמחה ברגלים לבין ראייה וחגיגה לפי שיטת הרמב"ם.

ב. תוספות במועד קטן (יד ע"ב ד"ה עשה) כתבו שבאופי המצוה מן התורה אין הבדל בין מצות שמחה לחברותיה. ורק חכמים הוסיפו מיני שמחות: "מיהו נראה לי דשמחת הרגל נמי דרבנן ושמחת היינו בשלמי שמחה כדאיתא בחגיגה (ה). אולם הרמב"ם והחינוך לא סברו כן. וכתב במנ"ח (מצ' תפח) שכדעה זו פסק השאג"א (סי' סה).

ג. הרמב"ם כתב בספר המצוות:

2. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: ויש הנוהגים לספור בליל ב' דפסח בחו"ל רק אחר המצה וכו' בפיוטים שבסוף ההגדה.

1. בשאלת חיוב הנשים במצות שמחה על' בספרי ח"ז סי' טז.

סימן יד – מצות שמחה ברגלים

דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר (הושע ט) זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.

עולה מדבריו שהשמחה היא אף מצות הגוף ולא רק שמחה רוחנית, אלא באכילת בשר ושתיית יין. עוד עולה שחלק מהשמחה היא שמחת בני ביתו ואף הנלוים עליו (עניים). ונראה שזוהי חלק ממצותו ולא שהם המצווים והוא צריך לדאוג שיהיה להם במה לשמות, אלא זו חלק ממצות שמחה המוטלת עליו. השמחה שלו כוללת שימוח בני ביתו ושימוח עניים והנלוים אליו.

ה. כתב הרמב"ם (הל' חגיגה פ"ב ה"י): "יוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה, והכהנים בחטאת ובאשם ובבכור ובחזה ושוק, **שמצוה זו היא לשמוח באכילת בשר לפני ה' והרי אכלו**, אבל אין יוצאין ידי חובתן לא בעופות ולא במנחות שאינן בשר המשמח, כבר ביארנו בפסחים שחגיגת ארבעה עשר רשות, לפיכך אין אדם יוצא בה ידי חובת חגיגה אלא יוצא בה חובת שמחה".² היינו בניגוד לעולת ראייה ושלמי חגיגה שהם קרבנות הקרבים לשם מצוותם בלבד, במצות שמחה אין חובה להביא קרבן חדש אלא יוצא בקרבנות

אין שמחה אלא בין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש [תהל' קד]. וכבר אמרו גם כן (שם) אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן. ולשון התורה הוא שנכלול בשמחה זו החלשים והעניים והגרים, אמר יתעלה (ס"פ ראה) והלוי והגר והיתום והאלמנה".

מבואר מלשון הרמב"ם שאף בימינו ישנה מצות שמחה מן התורה ואע"פ שאיננו יכולים להקריב קרבנות. וכן אף בזמן שביהמ"ק קיים מי שאינו יכול לקיים מצות אכילת קרבנות כגון שהוא טמא או ערל מוטלת עליו מצות השמחה בשאר דברים. ואם לא הביא שלמים הוא ביטל מצוה אבל לא ביטל מצות שמחה.

ד. כך פסק הרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הל' יז-יח):

"שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כלם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר (דברים טז) ושמחת בחגך וגו', אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו.

"כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל (דברים טז) לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל

2. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: בזה נחלקו החזון איש ומו"ר הרב שך זצ"ל.

חבל נחלתו

נוסף שלא ראיתי מעוררים אותו: מתי חייב במצות שמחה. לפי הנראה, בקרבן מספיק באכילה אחת בכל הרגל (פרט ללילה ראשון עי' מנ"ח סוף אות ו). אולם לגבי שאר שמחות האם חייב לעשותם באחד מימי החג או שכל הימים חייב להיות בשמחה? נראה שאת המעשים אין צריך לעשות כל יום, ואינו חייב לקנות כל יום בגד חדש לאשתו, אבל איסור הצער והאבלות קיים בכל הימים.

ועי' מנ"ח (שם אות ד) שפשיטא ליה שמצות שמחה נוהגת בכל הימים וכתב שהתוספתא שמביאים תוספות שמצות שמחה יש לה תשלומים כל שבעה היא שיבוש. וראיה לדעת המנ"ח שמצות שמחה אינה ליום אחד אלא היא מחוייבת כל הימים מהירושלמי בחגיגה (פ"א ה"ב): "רבי יהושע בן לוי אמר ושמחת אפילו ממקילון, א"ר לעזר נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה מה שמחה האמורה להלן שלמים אף כאן שלמים, רב חונה אכל פשוט כל שבעה". היינו ריב"ל רצה לומר שאדם יוצא י"ח מצות שמחה של תורה אף בבשר ממקילין (=בית מטבחים), ור"א דחה שמן הפסוק יש ללמוד שרק בבשר שלמים, וכן הלכה. אמנם רב חונה שחי לאחר החורבן אכל כל יום בשר בהמה בפשוט אחד. ומכאן שסבר שכל יום חייב במצות שמחה ואין זה תלוי מה עשה ביום לשעבר.

ז. עוד ניתן לדייק שבניגוד לחגיגה וראיה שיש להם תשלומין אף בעצרת (=שבועות) כל ששה ימים שלאחר החג. הרי למצות שמחה אין תשלומין כל שבעה. ובעצרת היא נוהגת רק יום אחד. ועי' מנ"ח (אות ה) שמביא כי לדעת השאג"א חייבים במצות שמחה אף בר"ה שהוא

אחרים המוטלים עליו אם אכלם ברגל. נמצא שאין המצוה להביא קרבן אלא לאכול מבשר קרבן הנוסף על קרבנות החג, אבל אינו יכול צאת י"ח בבשר חגיגה. נראה איפוא שאפילו הוא קיבל מתנה מחברו בשר קרבן יצא בכך י"ח ואינו צריך להביא קרבן משלו. לא לגמרי מוגדר מי צריך לאכול מבשר שלמי שמחה האם די שהמביא יאכל או חייבים שכל משפחתו תאכל, ואם כל משפחתו אף הקטנים או אף העניינים הנלוים?

בהלכות הבאות (יא, יב) מוסיף הרמב"ם: "מי שהיו לו שלמי נדר או נדבה ושחטן מערב יום טוב אע"פ שאכלן ביום טוב אינו יוצא בה ידי חובת חגיגה שאינה באה אלא מן החולין אבל יצא בה ידי חובת שמחה. אף על פי ששחטן קודם הרגל, הואיל ואוכל מהן ברגל יצא ידי חובתו שאינו צריך לשחוט שלמי שמחה בשעת שמחה".

נראה שהלכות אלה מלמדות שהמצוה אינה הבאת הקרבן אלא לשמוח באכילת בשר קרבנות כדברי הרמב"ם: "שמחה זו היא לשמוח באכילת בשר לפני ה' והרי אכלו". פירוש הדבר שאין אדם צריך להיות בעל הקרבן או שותף בו מספיק שהוא אוכל מבשר קרבן ברגל. וכן כלל המצוה עיקרה היא השמחה – להיות שמח, ואין המצוה על עשיית הפעולות לשם שמחה בלבד. היינו המצוה היא המטרה – שמחה בפועל, כאשר חלק מהאמצעים מוגדרים ע"י התורה כגון בשר קרבן וכד'. ונראה ע"כ שמי שאין ידו משגת לקנות לאשתו אבל הוא משמחה בטיוול יוצא ידי חובת מצות שמחה ברגל. וכן הזכירו האחרונים טיוול עם תינוק משום מצות שמחה. ו. מההלכות לעיל יש ללמוד על ספק

חבל נחלתו

י"ט ולא בקרבן שמחה אלא בשאר שמחות³.

סימן טו

אלו הכנות לשבת מתיר עירוב תבשילין

חסדא מן התורה צרכי שבת נעשים ביו"ט, אבל מיו"ט לחול אסור מן התורה. וכתב הבית יוסף (או"ח סי' תקנז) עפ"י הגה"מ שלפי הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ו ה"א) האיסור לבשל ולאפות מיו"ט לשבת הוא מדברי סופרים, ופסק כרב חסדא שצרכי שבת נעשים ביו"ט וחכמים אסרום והתירום ע"י עירוב תבשילין. אולם תוספות ורבני צרפת סברו שהאיסור להכין מיו"ט לשבת הוא מן התורה ומותר מחמת הואיל ומיקלעי אורחים, והסבר נוסף לתוס' שמותר לאפות ולבשל משום שאין בכך הכנה שלמה אלא רק תיקון בעלמא. תוס' ורבני צרפת פסקו כרבה והתירו בדברים שאין ההכנה שבהם שלמה ואף זאת ע"י עירוב תבשילין, אבל בפעולות שהן הכנה שלמה אסור מן התורה ואין העירוב מתיר בהם, והסבר אחר להיתר מצד הואיל ומיקלעי אורחים. הנ"מ בין השיטות השונות שלפי הפוסקים כרב חסדא, מן התורה כל צרכי שבת המותרים ביו"ט נעשים לכבוד שבת ובאו חכמים ואסרו ללא הנחת עירוב תבשילין, ומכאן שעירוב תבשילין מתיר כל צרכי שבת הנעשים ביו"ט. לעומת זאת לפי רבה צרכי שבת אינם נעשים ביו"ט מן התורה והתירו מקצתם משום הואיל וע"י

שאלה

אדם המניח עירוב תבשילין כדין בעיו"ט (כאשר יו"ט חל ביום ששי). האם הותר לו להדיח כלים ביו"ט לצורך שבת, האם הותר לערוך את השולחן ביו"ט לסעודת ליל שבת, האם מותר לקפל בגדיה לצורך לבישתם בשבת, האם מותר להכין הכנות נוספות מיו"ט לשבת?

א. מחלוקת רב חסדא ורבה

א. נאמר במסכת פסחים (מו ע"ב): "איתמר, האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה. רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה. רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן הואיל. אמר ליה רבה לרב חסדא: לדידך, דאמרת לא אמרינן הואיל – היאך אופין מיום טוב לשבת? אמר ליה: משום עירובי תבשילין. – ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? – אמר ליה: מדאורייתא צרכי שבת נעשין ביום טוב, ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמא יאמר אופין מיום טוב אף לחול. וכיון דאצרכיה רבנן עירובי תבשילין – אית ליה היכרא". היינו לפי רבה קיים הדין של 'הואיל' המועיל הן לשבת והן ליו"ט. לפי רב

3. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: ודעת אדמו"ר זללה"ה (=הגרש"ז אויערבאך) מצוה לשנות יין בכל יום, ולדעת החזון איש כל לילה וכל יום.